

Славица Ж. Крунић

Музеј града Београда
Змај Јовина 1, Београд

Slavica Ž. Krunic

Belgrade City Museum
1 Zmaj Jovina Street, Belgrade

ХЕЛЕНИСТИЧКЕ ЗЛАТНЕ МИЊУШЕ СА ПРОТОМАМА У ВИДУ ЛАВЉИХ ГЛАВА¹

АПСТРАКТ: Четири златне хеленистичке мињуше изузетног квалитета су у Музеј града Београда доспеле путем откупа. Две чине пар, док се друге две међусобно разликују. Један примерак највероватније потиче из Македоније, а то је можда случај и са осталим мињушама. Мотив лава био је веома популаран и доминантан на накиту из хеленистичког периода и карактеристичан за источни Медитеран. Типолошком и занатско-технолошком анализом ових мињуша покушали смо да што прецизније одредимо хронолошки оквир и радионичко порекло ове врсте накита. Све четири мињуше датоване су у III–II век пре н.е. Највероватније су производ грчких радионица са македонско-тесалског простора, у којима је глава лава израђивана од једног дела лима или од две половине.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *мињуше, хеленизам, лавља глава, златно, филигран, тврдорање, радионице*

HELLENISTIC GOLD EARRINGS WITH LION-HEAD PROTOMES

ABSTRACT: Four Hellenistic gold earrings of an excellent quality were acquired for the Belgrade City Museum through purchase. Two of them make a pair, whereas the remaining two are different. One of the earrings most probably originates from Macedonia, and this may also be the case with other pieces. The lion motif was very popular and dominant in the jewellery of the Hellenistic period and typical of the East Mediterranean area. Through an analysis focused on the typology and manufacturing and technological features of these earrings we have tried to determine as precisely as possible the chronological framework and the workshop of origin of this type of jewellery. All of the four earrings have been dated to the third to second centuries BC. They are most probably the product of Greek workshops in the Macedo-Thessalian area, where the lion's head was either made of a single piece of metal plate or it was composed of two halves.

KEYWORDS: *earrings, Hellenism, lion's head, gold, filigree, twisting, workshop*

---

1 Рад је посвећен професору др Александру Јовановићу.

Слика 1. Пар златних минђуша, инв. бр. АА/3257
Figure 1 A pair of gold earrings, Inv. no. AA/3257

Слика 2. Пар златних минђуша, инв. бр. АА/3257
Figure 2 A pair of gold earrings, Inv. no. AA/3257

Интересовање за златне предмете из античког периода одувек је било велико. У инвентарним књигама Одсека за археологију, у античкој збирци Музеја града Београда бројне су израђевине од злата, које због своје раскоши представљају привлачан изложбени материјал. Међу њима су и хеленистичке златне наушнице, о којима се готово ништа не зна. Не постоје подаци о месту њиховог налаза, налазачу, па чак ни о продавцу. Пошто се ради о импорту, важно је да се уоче њихове карактеристике, које евентуално могу да укажу на центар њихове производње.

Реч је о четири златне минђуше, од којих две чине пар, док се друге две међусобно разликују и припадају различитим паровима. Овај накит је ношен на два начина, а састоји се од три основна дела: отворене прстенасте карике која подсећа на ћирилично слово С, богато украшеног тубулуса (врата) навученог на основну карику, и то на њен шири, горњи део, и главе од танког златног лима, израђене искуцавањем или пресовањем, понекад од две половине, спојене и увучене у тубулус или врат, или од једног дела. Карике могу бити од две или три жице, пуне или шупље, међусобно тордиране. Други начин њихове израде је намотавање танке жичане нити на глатку карику. Сви примерци из Музеја града Београда направљени су од

златног лима, а украшени су минуциозном обрадом у филиграну и имају трагове уметања другог материјала. Технике примењене на њима су искуцавање, пресовање, ливење, тордирање, резање, бушење, филигран и, највероватније, уметање стаклене пасте.

Код свих минђуша из Музеја карике су израђене на исти начин, односно тордирањем. Наушнице које чине пар (сл. 1, 2) имају карику од троструке тордиране жице. Њихове главе су шупље, придодате на врат, а потом и на основну карику, и то тако што је врат навучен на њих. Имају облик лавље главе, са очима које су пробушене и полуотвореним устима, незнатно наглашеним искуцавањем. Грива је представљена вертикалним канелурама, а њен врх, издигнут у виду „крагне“, украшен је пресовањем. Врат (тубулус) је подељен на два сегмента помоћу две траке од тордиране танке жице, које су аплициране накнадно. Један сегмент је украшен филигранском тордираном жицом, и то у виду овалних орнамената између којих се налази мотив цвета са четири латице. На једној минђуши је једна латица изведена у облику осмице. Други сегмент је украшен мотивом троуглова од филигранске нарепкане жице, налемљене на врат. Други крај прстенасте карике код овог пара је оштећен. Димензије једне наушнице су: висина 16 mm,

Слика 3. Златна минђуша, инв. бр. АА/3258
Figure 3 Gold earring, Inv. no. AA/3258

Слика 4. Златна минђуша, инв. бр. АА/3259
Figure 4 Gold earring, Inv. no. AA/3259

ширина 13 mm (сл. 1), а друге: висина 15 mm, ширина 14 mm (сл. 2). Њихова тежина износи 1,37 и 1,42 грама.

Трећа минђуша (сл. 3) има полуотворену основну карику израђену тордирањем, састављену од три шупље цевчице. Доњи, тањи део карике завршава се купастом главом, испред које је шупљи ваљкасти део, вишечлано профилисан. Овај крај чини посебан конусни украс и уједно завршетак алке. Горњи, шири део тордиране карике увучен је у тубулус, а потом је постављена глава. Лавља глава је израђена од једног дела, искуцавањем, а касније је дорађена. Грива је наглашена канелурама, док су очи представљене убодима, око којих је затим аплицирана танка жица. Врат наушнице је подељен на два сегмента, одвојена помоћу две тордиране, накнадно залемљене жице. Први сегмент је оштећен, али је вероватно имао украс од низа аплицираних кругова. Сачувана су само два круга од филигранске жице. Други сегмент је испуњен низом, такође аплицираних троуглова, израђених од идентичне жице. Димензије наушнице изно-

се: висина 16 mm, ширина 13 mm, а тежина 0,49 грама.

На четвртој минђуши, доњи крај алке је оштећен (сл. 4). И њена прстенаста карика се састоји од шупљих тордираних цевчица. Украсна глава је израђена у техници пресовања. Лавља глава има очи наглашене убодом, отворена уста и пластично моделован нос. Око очију је аплицирана кружно обликована жица (сл. 5). Грива је издигнута и наглашена вертикалним канелурама. Врат је танком тордираном жицом подељен на два сегмента. Први није украшен, а други је испуњен низом троуглова од филигранске жице. Прстенаста карика је на два места оштећена. Димензије износе: висина 14 mm, ширина 13 mm, а тежина 0,61 грама.

Примећује се да се ова два примерка међусобно разликују по украсу на врату који се надовезује на основну карику, као и по украшавању лавље главе, па стога припадају различитим паровима.

Овакве луксузне минђуше, било да су њихове алке израђене од једноставне жице на коју је намотана танка жица, тако да имити-

Слика 5. Деталј минђуше инв. бр. AA/3259
Figure 5 Detail of an earring Inv. no. AA/3259

ра тордирање, или су сачињене од троструке тордиране жице, познате су већ од V века пре н.е.² Најстарији, једноставни примерци, са неукрашеном кариком, нађени су на некрополи у близини Болоње.³ По типологији Ф. Х. Маршала, опредељени су у тип IV, односно у кружне или прстенасте минђуше, које су у употреби биле све до I века. Богато намотана жица око глатке алке присутна је на великом броју наушница. Јавља се на минђушама из Куријума и Аматеуса (на Кипру), које се чувају у Хамилтон колекцији,⁴ а датоване су у IV–III век пре н.е.

Сматра се да су се лавље главе најпре појавиле на наруквицама необичног полупрсте-

настог облика из Камеироза, и то већ у VII веку пре н.е. Завршеци у виду лављих глава веома су слични, скоро идентични са онима на минђушама. Те наруквице су израђене од сребра или бронзе,⁵ а потичу из персијског златарства.⁶ На прелазу IV у III век пре н.е. лавље главе постају не само украс на минђушама већ и завршни елементи у склопу спојева на огрлицама и наруквицама.⁷ Зооморфни украс се на огрлицама јавља и на каснијим примерцима из Еритреје, Тарента, Амфиполиса, из Артјуковског кургана и из Вирџинија музеја у Ричмонду.⁸

Прстенасте минђуше су се дуго употребљавале и за њих је карактеристично да је на основну карику аплицирана трака или намотана жица која имитира тордирање. Карика може бити састављена и од посебних жица, најчешће три, које су тордиране. Примерци са алком од намотане жице откривени су у гробу у Курдumu на Кипру,⁹ а датовани су у IV–III век пре н.е. Такав пар минђуша нађен је у Херсонесу, у гробу са спаљеним покојником, датованом у касни IV и рани III век пре н.е.¹⁰ Изузетни примерци оваквих минђуша израђивани су у кампанској области на југу Италије. Ове наушнице, са особеним стилем украшавања лавље главе, откривене су и у кумској остави.¹¹

Наушницама истог стила припадају и примерци са кариком чија се оба краја завршавају лављим главама, а ношене су преко уха помоћу ланца.¹² Начин ношења прстенастих наушница у доба хеленизма показују представе на зидном сликарству, црвенофигуралним вазама, новцу и другим споменицима.¹³

2 Williams F. H. Marshall, *Catalogue of the Jewellery, Greek, Etruscan and Roman in the Departments of Antiquities* (London: British Museum, 1911), Pl. XXXI, No. 1732, 1733, 1729, 1777, у даљем тексту (Marshall, *Catalogue*).

3 Ibid., XXXIV, 193, Pl. XXXI, No. 1781.

4 Ibid., Pl. XXXI, No. 1728, 1800.

5 Ibid., XXXiii–XXXiv, Pl. XIII, 1204, 1205.

6 Ormonde Maddock Dalton, *The Treasure of the Oxus* (London: British Museum, 1964), no. 116, Pl. I.

7 Marshall, *Catalogue*, Pl. XXXVII/1966, 1968, 1969, 1973,

Pl. XXXIX/1991.

8 Barbara Pfeiler-Lippitz, „Späthellenistische Goldschmiedearbeiten“, *Antike Kunst* 15 (1972): Taf. 32/1, у даљем тексту (Pfeiler-Lippitz, „Späthellenistische“).

9 Marshall, *Catalogue*, 188, Pl. XXXI, No. 1728–1729.

10 Jeck Williams and Dyfri Ogden, *Jewellery of the Classical World* (London: British Museum, 1994), No. 132, у даљем тексту (Williams and Ogden, *Jewellery*).

11 Marshall, *Catalogue*, XXXiv.

12 Ibid., 191, No. 1768–1770.

13 Williams and Ogden, *Jewellery*, fig. 4/30.

Слика 6. Огледало из Полирхенија, Крит
(Британски музеј)
Figure 6 Mirror from Polirrheneia, Crete
(British Museum)

Тако је на бронзаном огледалу из III века пре н.е. (сл. 6), које се чува у Британском музеју, приказана глава минђуше моделована као на примерцима из Музеја града Београда, која је слободно стајала поред доњег дела уха.¹⁴

Овај накит је често ношен и тако што је тањи крај прстенасте алке пролазио кроз пробушену ушну шкољку и, ради копчања, улазио у отворену лављу чељуст. Други примерци, поред уста лава имају залемљену алку у коју је

уметан тањи завршни део карике.¹⁵ Код неких наушница очи лава су наглашене стакленом пастом или емајлом, који су понекад очувани.¹⁶ Много касније су завршетку у виду животињских протома додаване перле од племенитог камена или зрна стаклене пасте.¹⁷

Велики је репертоар украса на минђушама овог типа: главе жена, црнаца, различите животиње (лав, медвед, тигар, рис, коза, овца, во и пас), представе фантастичних животиња, као што су феникс, рогати лав и многе друге.¹⁸ Најбројнији су свакако примерци чије карике на једном крају имају тубулус на који се надовезује лавља глава. Овако обрађене минђуше или наушнице, у зависности од начина ношења, ушле су у моду крајем IV века пре н.е., а масовније су израђиване током III и II века пре н.е.¹⁹ У Египту су минђуше ове форме нађене с новцем Птоломеја I (323–285. године пре н.е.) и Птоломеја II (285–246. године пре н.е.).²⁰ Наушнице са лављим главама заступљене су и у јужној Италији, на пример у Таренту,²¹ где трају током читавог хеленистичког периода, а неки примерци су присутни чак и у време раног Царства.

Директну аналогију за наш пар (сл. 1), са кариком од троструко тордиране жице, налазимо на минђушама из колекције Ф. Бекуест.²² Троуглови од филигранске жице чест су украс на тубулусу, односно на сегменту лављег врата. Описани украс налази се и на огрлици из Будве,²³ која је датована у крај IV века пре н.е. Идентично су украшени и ту-

14 Marshall, *Catalogue*, Fig. 60; Williams and Ogden, *Jewellery*, fig. 31.

15 Marshall, *Catalogue*, Fig. 61, Pl. XXXI, No. 1728, 1729, 1732, 1733, 1774, 1775, 1780.

16 Ibid., Pl. XXXI, No. 1777.

17 Ibid., XXXIV, No. 1795, 1796, PL. LII, No. 2426, 2427.

18 Ibid., Pl. XXXI/ No. 1684, 1699, 1709, 1786, 1803, 1805–1808; Dujе Rendić-Miočević, „Око датiranja srebrna zoomorfноg nakita iz Goričke ostave“, *Peristil* II (1957): T. I/1-5; Pfeiler-Lippitz, „Späthellenistische“: Taf. 36/1-4; Barbara Deppert-Lippitz, *Goldschmuck der Römerzeit in Römisch-germanischen Zentralmuseum* (Mainz: Römisch-Germanischen Zentralmuseums, 1985), Taf. 16/38-40, у даљем тексту (Deppert-Lippitz, *Goldschmuck*).

19 Barbara Deppert-Lippitz, *Goldschmuck der Römerzeit, ausgewählte stücke aus den Sammlungen des Römisch-germanischen Zentralmuseum* (Meinz: Römisch-Germanischen Zentralmuseums, 1984), 18, Abb. 13–14.

20 Herbert Hofman and Patricia Davidson, *Greek gold, Jewellery from the Age of Alexander* (Mainz: Philipp von Zabern, 1965), 105–106, no. 26.

21 Љубиша Поповић, *Античка грчка збирка* (Београд: Народни музеј, 1994), 29, у даљем тексту (Поповић, *Античка грчка збирка*).

22 Marshall, *Catalogue*, Pl. XXXI, No. 1732, 1733.

23 Dujе Rendić-Miočević, „Zlatni nakit iz helenističko-ilirske nekropole u Budvi“, *Opuscula archaeologica* IV (1959): сл. 1, T. IV/2, у даљем тексту (Rendić-Miočević, „Zlatni nakit“).

булуси на наушницама из музеја у Хамбургу и Мајнцу,²⁴ од којих су две грчког порекла, и то једна из Смирне, датована у касни IV или рани III век пре н.е., док је примерак из Мајнца опредељен у почетак II века пре н.е.

Минђуша која има очуван конусни крај (сл. 3) потпуно одговара примерку из збирке Народног музеја у Београду, који потиче из Косела код Охрида.²⁵ Датована је у IV–III век пре н.е. На лављој глави уметнуте су очи од тамнозелене пасте. Аналогије налазимо на Сицилији и Криму.²⁶

Тешко се може рећи одакле воде порекло наши примерци. Можда неки припадају накиту са будванске некрополе, што значи да су највероватније нађени 1938. године, када су приликом зидања хотела „Авала” откривени бројни златни предмети. Већина тог накита доспела је у приватни посед. Поједине налазе са будванске некрополе публиковали су М. Абрамић и Д. Рендић-Миочевећ,²⁷ а међу њима су и огрице и минђуше са протомама у виду лавље главе,²⁸ као на нашим примерцима. Део налаза откупио је и Музеј кнеза Павла, односно данашњи Народно музеј у Београду.²⁹ У њему се налази осам минђуша овог облика, од којих три највероватније потичу

из околине Охрида,³⁰ једна из Делогожда код Струге, а четири из села Косела код Охрида.³¹ Примерци са кариком од тордиране жице или цевчица издвајају се од оних код којих је жица намотана на једноставну карику.³²

Слични налази потичу и са других локалитета у Македонији, и то из Опенице, Демир Хисара, Црвјенце, и из гробова на локалитету Требенишко кале, као и са некрополе Дебој.³³ Наше минђуше највише одговарају оној из Делогожда, која је са другим златним накитом нађена између два светска рата.³⁴ Хеленистички накит откривен је и у Гостиљу,³⁵ а новцем из гробова датован је у последњу четвртину III и прву половину II века пре н.е., мада је некропола коришћена и током читавог II века пре н.е.

Културни утицај који се са грчке територије ширио већ од V века пре н.е. сигурно је захватио и балканско залеђе, што доказују налази наруквица и појасева типа Мраморац, који се приписују Трибалима. Хеленистичка култура је продирала чак до Срема, Бачке и Баната, односно у области које су насељавали Келти.³⁶ Да су Келти подражавали и копирали хеленистичку керамику потврђују и кантароси са некрополе на Карабурми.³⁷

24 Herbert Hoffmann and Vera Claer, *Antiker Gold-und Silberschmuck* (Mainz: Philipp Von Zabern, 1968), no. 71–72; Deppert-Lippitz, *Goldschmuck*, No. 37, 18, Taf. 16, 37.

25 Поповић, *Античка грчка збирка*, кат. 261

26 T. Parisi, *Sicily Rediscovered, Northern Now*, ed. M. Malone, Illinois: Northern Illinois University, <http://www.nin.edu/alumni/downloads/northernnow> 2008: 9, Fig. 1; Júlia András et al., *The Berthier Delagarde Collection of Crimean Jewellery in the British Museum and Related Material* (London: British Museum, 2008), Pl. 8 a-b, 9.

27 Mihovil Abramić, „Antikni nalazi iz Budve”, *Гласник Народног универзитета Боке Которске* IV/1–3 (1937), 33–41; Rendić-Miočević, „Zlatni nakit”: 5–47.

28 Rendić-Miočević, „Zlatni nakit”: sl. 1, 4, 15, 16, T. III, 2, T. IV, 2, kat. 18–20.

29 Поповић, *Античка грчка збирка*, кат. 257, 266, 267, 272.

30 Ibid., кат. 259, 264 (пар).

31 Ibid., кат. 258, 260–263.

32 Ibid., кат. 258, 264, 260–262, 259, 263.

33 Petar Lisičar, „O nekim tipovima antičkih naušnica iz naših nalazišta”, *Živa antika* IX (1959): 241; Вера Битракова-Грозданова, *Споменици од хеленистичкиот период во СР Македонија* 3 (Скопје: Филозофски факултет, 1987), T. III, 1–5, 68, у даљем тексту (Битракова-Грозданова, *Споменици*).

34 Битракова-Грозданова, *Споменици*, T. IV, 9.

35 Đuro Basler, „Nekropola na Velim Ledinama u Gostilju”, *GZM* XXIV (1969): 39, T. XX, 98/7, гроб 98; Milutin Garašanin, „Die Späteisenzeitliche nekropolen-gruppe von typ Gostilj in Labiatenlande”, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja* XI/9 (1973): 5–28.

36 Миодраг Сладић, „Прилог проучавању хеленистичких утицаја на територији српског Подунавља”, у *Vestigatio vestvstatis Александрици Цермановић-Кузмановић*, ур. Мирослав Лазић (Београд: Центар за археолошка истраживања, Филозофски факултет, 2001), 433.

37 Jovan Todorović, *Praistorijska Karaburma I: nekropola mlađeg gvozdenog doba* (Београд: Музеј града Београда, 1972), T. XIV, XV, XVI, XX.

Тубулуси слични онима на минђушама са лављим главама присутни су и на сребрном накиту из оставе откривене у Белој Реци.³⁸ У стилско-типолошкој и хронолошкој анализи, И. Поповић наглашава да тај накит указује на јаке аутохтоне традиције и њихову симбиозу са хеленистичким узорима, као плод раних контаката са грчким светом.³⁹ Његово порекло треба тражити на грчком тлу, као што примерци луксузног накита из тзв. кнежевских гробова на нашој територији представљају грчки импорт.⁴⁰

Типолошка и занатско-технолошка анализа описаних минђуша омогућава нешто прецизније хронолошко одређивање ове врсте накита и евентуално утврђивање његовог радионичког порекла. Минђуше прате све одлике хеленистичког накита, а посебно указују на радионице из поменутог периода на територији Грчке, односно на македонско-тесалском простору. Омиљене хеленистичке технике филиграна и уметања стаклене пасте очигледно су биле заступљене на нашим примерцима. То показују пробушене очи, у којима се вероватно некада налазила стаклена паста. Код филиграна се користе зрнасте нити (*filo godronato*), као и тордирана жица. Заступљене су и друге основне технике: искуцавање, пресовање, гравирање, аплицирање (лемљење) и резање. Минђуше које смо овде приказали највероватније припадају периоду III–II века пре н.е. и настале су у некој радионици на северу Грчке, где је глава лава израђивана од једног дела лима или од две половине.⁴¹

Мотив лава је у време хеленизма био веома популаран. На многим уметничким делима је симбол краљевске снаге и достојанства, као и Сунца. Лав је био омиљена животиња грчких богова, а победа над њим била је херојско дело, као што је било Хераклово. Лаву се приписује и апотропејско значење. Пошто је био атрибут бога Сунца, постао је и Аполонов симбол, па је посебно био цењен на малоазијској обали и егејским острвима. Лав може да означава Аполонову сакралну улогу, као и његов соларни комплекс. Појава овог мотива на накиту који су носиле жене можда означава моћ или симпатије према супротном полу. То је украсни мотив који је на хеленистичком накиту доминирао током више векова, а нарочито у III веку пре н.е., мада је трајао и касније. Његова појава је особена за источни Медитеран, одакле се проширио на остала подручја Блиског истока, све до понтских градова.

Налази минђуша са лављим протомама срећу се на простору целог источног Медитерана, у централној Грчкој, као и у многим грчким колонијама на Апенинском полуострву и источном Јадрану. Минђуше из Музеја града Београда свакако се могу датовати у касни III или рани II век пре н.е. Сигурно представљају изванредна дела златарства из хеленистичког периода. Власници златних предмета њима су исказивали свој статус. Минђуше су поклањане за рођење, посебно значајне рођендане и венчања или су дариване храмовима, и то нарочито Атени, Афродити и Асклепију.

38 Ивана Поповић и Бојана Борић-Брешковић, *Остата из Беле Реке* (Београд: Народни музеј, 1994), Т. IV, 1–2, 3.

39 Ibid., 20.

40 Ibid., 42.

41 Pfeiler-Lippitz, „Späthellenistische“: 114 и даље; Depert-Lippitz, *Goldschmuck*, 2–3.

БИБЛИОГРАФИЈА

Abramić, Mihovil

„Antikni nalazi iz Budve“. *Гласник Народној универзитетској Бочи Кошорске* IV/1–3 (1937): 33–41.

Andrási, Júlia, Aleksander Aibabin, Susan La Niece and Michael Cowell

The Berthier Delagarde Collection of Crimean Jewellery in the British Museum and Related Material. London: British Museum, 2008.

Basler, Đuro

„Nekropola na Velim Ledinama u Gostilju“. *GZM* XXIV (1969): 5–45.

Битракова-Грозданова, Вера

Споменици од хеленистичког периода во СР Македонија. Скопје: Филозофски факултет, 1987.

Garašanin, Milutin

„Die Späteisenzeitliche nekropolen-gruppe von typ Gostilj in Labiatenlande“, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja* XI/9 (1973): 5–28.

Dalton, Ormonde Maddock

The Treasure of the Oxus. London: British Museum, 1964.

Deppert-Lippitz, Barbara

Goldschmuck der Römerzeit. Ausgewählte stücke aus den Sammlungen des Römisch-germanischen Zentralmuseums. Mainz: Römisch-Germanischen Zentralmuseums, 1984.

Deppert-Lippitz, Barbara

Goldschmuck der Römerzeit in Römisch-germanischen Zentralmuseum. Mainz: Römisch-Germanischen Zentralmuseums, 1985.

Lisičar, Petar

„O nekim tipovima antičkih naušnica iz naših nalazišta“. *Živa antika* IX (1959): 234–246.

Marshall, Williams F. H.

Catalogue of the Jewellery, Greek, Etruscan and Roman in the Departments of Antiquities. London: British Museum, 1911.

Parisi, T.

Sicily Rediscovered, Northern Now, ed. M. Malone, Illinois: Northern Illinois University 2008, 8–11, <http://www.nin.edu.alumni/downloads/northernnow>

Поповић, Ивана и Бојана Борић-Брешковић

Ошвава из Беле Реке. Београд: Народни музеј, 1994.

Поповић, Љубиша

Античка ирчка збирка. Београд: Народни музеј, 1994.

Pfeiler-Lippitz, Barbara

„Späthellenistische Goldschmiedearbeiten“. *Antike Kunst* 15 (1972): 107–119.

Rendić-Miočević, Duje

„Oko datiranja srebrna zoomorfnog nakita iz Goričke ostave“. *Peristil* II (1957): 29–48.

Rendić-Miočević, Duje

„Zlatni nakit iz helenističko-ilirske nekropole u Budvi“. *Opuscula archaeologica* IV (1959): 5–47.

Сладић, Миодраг

„Прилог проучавању хеленистичких утицаја на територији српског Подунавља“. У *Vestigatio vestvstatis Александрина Цермановић-Кузмановић*, ур. Лазић, Мирослав. Београд: Центар за археолошка истраживања, Филозофски факултет, 2001, 432–441.

Todorović, Jovan

Praistorijska Karaburma I: nekropola mlađeg gvozdenog doba. Београд: Музеј града Београда, 1972.

Hofman, Herbert and Patricia Davidson

Greek gold. Jewellery from the Age of Alexander. Mainz: Phillipp von Zabern, 1965.

Hoffmann, Herbert and Vera Claer

Antiker Gold-und Silberschmuck. Mainz: Philipp Von Zabern, 1968.

Williams, Dyfri and Jeck Ogden

Jewellery of the Classical World. London: British Museum, 1994.

Оригиналан научни рад

Предато: 17. 11. 2011.

Прихваћено: 25. 12. 2011.

HELLENISTIC GOLD EARRINGS WITH LION-HEAD PROTOMES

SUMMARY

Precise data about the gold Hellenistic earrings of exquisite quality acquired for the Belgrade City Museum through purchase are lacking. Two of them make a pair, whereas the remaining two are different; consequently, it may be concluded that they belonged to two different pairs.

This type of earrings, which was worn two ways, consists of three main elements. The first element is an open, ring-like loop; it is accompanied by a tubulus (neck), which is lavishly adorned and mounted onto the main loop, i.e. onto its wider part. The earring's head, i.e. its third element, was rendered using the techniques of repoussé or pressing in thin gold plate. All of the pieces were adorned with meticulous filigree work and they show traces indicating that other materials were once inlaid into them. The techniques used to manufacture these earrings include repoussée, pressing, casting, twisting, cutting, puncturing, filigree and most probably glass-paste inlay.

In the items presented in this paper, the loops were made of three twisted wires. The first example – a pair of earrings (Figs. 1, 2) – has a loop made of a triple twisted wire. The earring's head is hollow and mounted onto the neck of the earring, which is itself mounted onto the main loop. The head is in the shape of a lion's head. The eyes are highlighted by puncturing and pierced. The third earring (Fig. 3) has a semi-open loop made of three twisted hollow tubes. The thinner, lower part of the loop ends in a cone-shaped head, in front of which there is a hollow cylindrical element with a complex profile. The lower part of the fourth earring's loop is damaged (Fig. 4). This loop was also made of twisted hollow tubes. The decorative head was rendered in the technique of pressing. The lion's head has eyes accentuated by puncturing, an open mouth and a sculpted nose. The area around the eyes is adorned with round wire appliquéés (Fig. 5).

The analysis of the typological and manufacturing and technological features of the described earrings enables us to determine as precisely as possible the chronological framework and suggest the workshop of origin of this type of jewellery. In every respect, the earrings show the characteristics of Hellenistic jewellery; the filigree technique and inlaid glass paste can well be observed in the items presented in this paper. This is also indicated by the punctured eyes in all of our items; the holes were probably originally inlaid with glass paste.

The lion motif was very popular and dominant in the jewellery of the Hellenistic period. It was typical of the East Mediterranean area, whence it spread to Greece and, subsequently, to its colonies in the hinterland and in South Italy, but also in the east Adriatic. All of the four earrings have been dated to the third to second centuries BC and they belong to outstanding works of Hellenistic goldsmith's art. They are most probably the product of Greek workshops (from the Macedo-Thessalian area), where the lion's head was either made of a single piece of metal plate or it was composed of two halves.

These earrings certainly belong to outstanding works of Hellenistic goldsmith's art. Owners of gold items used them to show their social status. The lion motif appears in numerous works of art both as a sign of royal power and dignity and a symbol of the Sun. The lion was considered close to Greek gods, whereas a victory over a lion was identified with a heroic deed, just like in the case of Heracles. This is probably the reason why apotropaic meanings could be attributed to this zoomorphic figure. Having been an attribute of the Oriental Sun god, it also became a symbol of Apollo. Accordingly, it was particularly venerated along the coast and in the islands of Asia Minor. The presence of this motif in typically women's jewellery could signify power or the sympathy

for the opposite sex. This was a decorative motif that dominated Hellenistic jewellery for several centuries. It was particularly typical of the East Mediterranean, whence it spread to Greece, its colonies in the Apennine Peninsula and the east Adriatic, reaching as far as the cities in Pontus.